

Josep Fontana: “Les revolucions comencen als llocs més desenvolupats, però costa arribar a tota la població”

L'historiador Josep Fontana (Barcelona, 1931) ens rep al seu pis del Poble-sec. Seiem a la taula del menjador, davant d'una gran prestatgeria plena de llibres. Fontana acaba de publicar 'El siglo de la revolución' (Editorial Crítica, 2017), un recorregut per la història mundial des del 1914 fins ara, utilitzant com a eix la Revolució Russa d'ara fa un segle. Parlem amb ell sobre els bolxevics, Lenin, Stalin, els comunistes catalans, la Guerra Freda o les revolucions fallides dels anys 60.

Text: Javier Borràs Arumí / Fotos: Ivan Giménez

Comencem pels bolxevics. L'historiador Orlando Figes els defineix, sobretot en l'etapa prèvia a la revolució del 1917, com un grup minoritari, fortament intel·lectualitzat i radical, oposat al model de partit de masses reivindicat pels menxevics. Quasi semblen una secta, amb Lenin com a líder. Hi està d'acord?

Inicialment és veritat. Al primer Congrés dels Soviets el pes dels bolxevics serà petit, sobretot en comparació dels socialistes revolucionaris, que tenien una afiliació camperola molt àmplia. Durant l'etapa del Govern provisional de Kérenski —on participen socialistes revolucionaris i menxevics—, els bolxevics aniran fent contactes importants amb els sindicats i, el més important, reivindicaran la pau a tota costa en la Primera Guerra Mundial. Lenin aconseguirà un suport molt ampli gràcies als decrets de pau i de reforma agrària. Els altres grups polítics —per contra— volen continuar i guanyar la guerra, per després realitzar una assemblea constituent republicana. La novetat dels bolxevics és que apostaran per canviar-ho tot immediatament. Aquesta nova fórmula és la que impactarà a escala mundial. Proposaran una via contrària a la socialdemòcrata, que defensava presentar-se a les eleccions i, un cop obtingut el poder, tenir el luxe de poder canviar les coses. Aquesta força els permetrà dominar el Congrés dels Soviets i aconseguir el suport camperol, sense el qual difícilment haurien pogut resistir durant la Guerra Civil.

El més radical de tots és Lenin. Bona part dels altres bolxevics volien anar més lentament.

Quan Lenin arriba a Petrograd, la majoria de bolxevics no creuen que la presa del poder sigui possible. Lenin està en la línia de la 'Crítica al Programa de Gotha', de Marx: aconsegueix el poder, tira endavant i canvia aquesta societat radicalment. Té un programa d'una ambició extraordinària. Pretén —a curt termini— posar fi a l'aparell repressiu de l'Estat, amb les diferències de classe, amb el treball assalariat... Quan arriba el moment decisiu de la pau de Brest-Litovsk, Lenin decidirà que no importa el que es pugui perdre: l'important és salvar la revolució. Aplicarà la mateixa mentalitat el 1921, amb l'inici de la Nova Política Econòmica (NEP).

La Primera Guerra Mundial va ser essencial en l'esclat de la revolució del 1917. En

concret, en el cas bolxevic, l'element pacifista serà clau per guanyar-se la simpatia de les masses.

La Primera Guerra Mundial va fer-ho trontollar tot, i va fer possible que es produís un moviment revolucionari sense que l'Estat tsarista tingués capacitat de frenar-lo. L'inici d'aquest procés és quasi un miracle, ja que la majoria dels caps dels partits revolucionaris estaven o a l'exili o a Sibèria. Però l'Estat ja no té capacitat per resistir, i això crearà un forat en el qual creixerà amb molta força tot aquest moviment subversiu. Va arribar un moment en què les conseqüències socials de la guerra no només van afectar Rússia: a Alemanya, l'Exèrcit va haver de pactar el final del conflicte, perquè temia que la situació podia acabar com a Petrograd.

“El cop d'octubre del 1917 és pràcticament pacífic. Molta gent no es va adonar que hi havia hagut una revolució”

Al llibre 'El siglo de la revolución', vostè explica que hi havia una legitimitat dividida entre el Govern provisional de Kérenski i els soviets. Però el poder real devia ser quasi tot d'aquests últims, vist com es va desenvolupar el cop d'octubre del 1917.

Quan arriba la confrontació a Petrograd, el Govern provisional s'enfonsa de seguida. És pràcticament un cop pacífic. Les descripcions de l'època expliquen que molta gent no es va adonar que hi havia hagut una revolució. Els teatres seguien funcionant; també els cinemes, els tramvies... El teixit de la ciutat està controlat. L'única manera que té el Govern de respondre és cridar l'Exèrcit.

Malgrat aquesta força dels soviets, Kérenski mantenia un suport important entre la població.

Kérenski mantindrà el suport dels sectors que recolzen el programa de l'assemblea constituent, i que guanyaran les eleccions a aquesta. Però el primer problema de Kérenski és la guerra, que ell vol continuar, cosa que li resta molta legitimitat. La prova és l'escàs suport que tindrà. Els partits que defensen les reivindicacions de l'assemblea constituent tenen l'esperança que, si continuen la guerra, rebran concessions per part dels aliats. Quan això no sigui possible, ja que Lenin ha firmat la pau, es revoltaran i es produirà la guerra civil. A aquests sectors se sumaran tots els enemics de la revolució, incloent-hi els vells tsaristes, amb el ple suport de les potències estrangeres. Fins a 13 països intervindran en el conflicte, hi proporcionaran armes... i, malgrat tot, perdran la guerra. Aquest fet demostrarà que no tenien el suport majoritari de la població. Tenien la capacitat de controlar l'aparell electoral, però no tenien un suport predominant. La guerra civil, la confrontació més important, la perden. Ja ho va dir Lloyd George, primer ministre britànic: “Si Rússia és antibolxevic, . Però, si Rússia és probolxevic, perdrem tot el que els enviem, ens arruïnarem i no haurem fet altra cosa que obrir el camí del bolxevisme a casa nostra”.

Més enllà del cop a Petrograd, diversos historiadors assenyalen que —amb la dissolució de l'assemblea constituent per part dels bolxevics, que havien perdut aquestes eleccions— s'iniciarà de manera efectiva la dictadura de partit únic.

La situació és més complexa. Teòricament, el que hi ha en aquell moment no és una dictadura de partit, sinó un Govern dels soviets, és a dir, de consells regits des de baix, on els sindicats tenen molt pes polític i poden canviar les coses amb profunditat. El plantejament de Lenin és: “Hem aconseguit aquest salt per obtenir-ho tot, no té sentit tornar cap enrere, cap a un mecanisme viciat com és la democràcia parlamentària, que només afavoreix els que la poden comprar”. És la confrontació entre el model revolucionari i el vell model socialdemòcrata. Les eleccions i l'assemblea

constituent serien realitzar altre cop un llarg camí, anar per passos... i Lenin decideix que no.

“Stalin no és una continuïtat de Lenin. La seva política és completament diferent, i causa fam i morts”

Hi ha historiadors que veuen Lenin i Stalin com una continuïtat dins del model totalitari soviètic. No creuen que Stalin traís la revolució, com defensen alguns sectors d'esquerrers. Hi està d'acord?

No. La gent més seriosa té clar que Stalin inicia una nova etapa, la seva pròpia revolució. El mateix Stalin entén que hi ha diferents fases: la revolució del 1917, la guerra civil, la NEP... Ell comença un nou cicle amb unes regles diferents: la prova és que liquidarà tots els sectors de l'aparell que donen suport a una política oposada a la seva. Stalin opta per la política d'industrialització forçada, que extreu els recursos directament dels camperols. És una política inversa a la NEP, que ell mateix iniciarà fent un viatge a Sibèria, on demanarà la liquidació de tots aquells camperols que s'han enriquit en aquesta etapa prèvia. El pas següent serà la col·lectivització, una immensa bestiesa, que produirà pèrdua de recursos, fam, morts... Stalin no és una continuïtat: la seva política completament diferent estarà, en bona mesura, condicionada per una por als enemics externs i les seves complicitats internes. Aquesta paranoia s'alimentarà, per exemple, del cas de Trotski, que encara compta amb suports interns, sobretot a l'Exèrcit. Quan Trotski, ja des de l'exterior, publica notícies propagandístiques que revelen un coneixement íntim del que està passant a l'URSS, alimentarà la idea d'una conspiració interna. Tot plegat serà una immensa bogeria, que s'acabarà radicalment amb la mort de Stalin.

Sobre aquestes purgues dels vells quadres bolxevics, sempre hi ha el dubte de si la causa era la mentalitat paranoica de Stalin o un intent de consolidar el poder dintre del Partit.

Stalin no tenia cap preocupació per la consolidació política. Es tracta d'un clima de terror que s'estén per molts sectors del partit. Això sí, alguns ho explotaran deliberadament, com un mecanisme per tirar endavant. Però, en el cas de Stalin, hi ha sobretot una por que la revolució estigui amenaçada des de l'exterior.

Tota aquesta documentació ens permet entendre molt millor la gènesi del terror. Neix de la por de Stalin a una amenaça des de fora, de les conspiracions internes... i de quina manera tot això comportarà la bestialitat de les eliminacions, que es produiran sobretot del 1936 al 1939.

Tornant al tema de les col·lectivitzacions: hi haurà un fort conflicte entre el Govern soviètic i els camperols, és a dir, la majoria de la població russa.

El conflicte vindrà d'abans, i Lenin l'intentarà resoldre amb la NEP, que feia certes concessions als camperols. El drama es produirà quan Stalin opta per la política d'industrialització forçada, que obliga els camperols a fer un sacrifici molt bèstia, i trenca amb la línia que proposaven Bukharin i altres bolxevics. Pot ser interessant comparar-ho amb un fenomen posterior: la Xina després de la mort de Mao, on el Partit Comunista es trobarà amb el mateix dilema. En aquest cas, Deng Xiaoping frenarà la industrialització forçada de Mao i farà diverses concessions als camperols, amb l'objectiu de millorar la capacitat de consum interna, disminuir la pobresa... Tot això afavorirà el desenvolupament industrial i un model de creixement que, en teoria, estava en la línia del que havia defensat Bukharin.

“El Gran Salt Endavant de Mao és una bogeria total, on malbaraten els recursos i volien

partir de zero”

Els règims comunistes tenien una obsessió de modernitzar a tota costa. En molts casos, però, acaba en més desastres, morts i repressió que en una gran millora efectiva de la situació de la població.

Fa algun temps, vaig demanar la traducció del llibre ‘El fantasma del ingeniero ejecutado’, de Loren R. Graham, que tracta de la vida d’un enginyer que ben aviat va denunciar l’error que significava aquest model d’industrialització. Estaven agafant el model de la gran indústria alemanya, nord-americana, britànica... que precisament era l’etapa final d’aquest desenvolupament industrial. Van malbaratar uns recursos que, utilitzats d’una altra manera, haurien pogut fer créixer la indústria, de manera més lenta però molt més eficaç. No van entendre que la industrialització no havia començat mai des de dalt, ni a partir d’una gran siderúrgia. Aquest ideal del sistema de col·lectivització, basat en el ‘sovkhoz’ —la fàbrica agrícola propietat de l’Estat—, era una bestiesa que no funcionava. És veritat que els camperols s’acabaran adaptant a aquest nou model, però els costos que s’hauran produït seran immensos.

Tant Khrushxov com Mao van fer proclames optimistes molt dubtoses. Els russos deien que en 20 anys superarien els Estats Units, mentre que la Xina deia que en 15 anys passarien per davant del Regne Unit. La seva legitimitat com a règim, en bona part, estava basada en el compliment d’aquestes promeses de progrés.

El Gran Salt Endavant de Mao és una bogeria total, on malbaraten els recursos i pretenen partir de zero. En el cas de Khrushxov, es tracta d’un optimisme exagerat, però que tenia un cert sentit, ja que va intentar certes polítiques en aquesta direcció, va frenar excessos en despesa militar... Malgrat tot, aquesta esperança es va acabar per dos motius. El primer, l’altíssima despesa militar, especialment després de l’amenaça que va representar el conflicte dels míssils a Cuba, i el sosteniment d’una política de MAD (Destrucció Mútua Assegurada). En segon lloc, un factor que va ser fatal, sobretot a l’etapa final de l’URSS: el cost de mantenir l’imperi. Sostenir Cuba, per exemple, els costava un ronyó. Fins i tot hi ha un moment en què, ja a l’etapa de Gorbaxxov, estan tan empenyats que demanen que “el Barbes” no es dediqui a fer la revolució sobre la base de consumir el PIB soviètic. També hi ha el cas dels ineficients països de l’Europa Oriental, on hi havia les guarnicions militars russes. Moscou pagava els costos de manteniment, donava crèdits que després no es tornaven, venia petroli i gas per sota dels preus del mercat... Tot això va pesar molt.

“Els primers contactes entre la CNT i l’URSS són amb Andreu Nin, i després hi viatja Francesc Macià”

Mirem cap a Catalunya. La Revolució Russa va tenir una rebuda heterogènia entre les forces polítiques del país. Els conservadors —òbviament— s’hi van oposar, però també ho van fer sectors republicans, que veien Lenin com un aliat dels alemanys i Kérenski com el governant legítim. És interessant el cas de la CNT, que inicialment veurà amb bons ulls la presa de poder bolxevic.

Només inicialment!

D’entrada, Lenin té un plantejament que convenç els anarquistes. Però aquests es pensen que tot allò que proposen els bolxevics s’aconsegueix per si sol. En canvi, Lenin té molt clar que, si vols consolidar aquests canvis, primer has de destruir les resistències i crear un nou aparell per tirar endavant. En això toparà amb els anarquistes. Els primers contactes entre la CNT i l’URSS seran

sobretot a través d'Andreu Nin...

I també d'Àngel Pestaña, que viatjarà amb Nin a l'URSS com a enviat de la CNT. Pestaña farà un informe molt crític, mentre que Nin decidirà quedar-se a Moscou.

També hi ha el cas de l'aventura de Francesc Macià, que anirà a entrevistar-se amb Bukharin perquè l'URSS doni suport a la independència de Catalunya. Després les coses seran diferents. La Guerra Civil canviarà moltes coses, i el fenomen important serà el del PSUC, l'únic partit que —teòricament— aconsegueix complir aquell propòsit de la Internacional Comunista de refundre socialistes i comunistes en un partit unificat. Per aquesta raó, el PSUC serà l'únic partit afiliat a la Internacional sense representar cap Estat.

És un cas totalment excepcional.

Ho és. Això explicarà cert moment, durant el franquisme, en què el PCE proposa realitzar canvis i fer desaparèixer el PSUC. Per part dels nuclis intel·lectuals hi haurà resistència —a mi mateix em va costar discussions amb Gregorio López Raimundo—, ja que no es podia renunciar al que significava el PSUC, com a pervivència d'una línia històrica.

“Orwell acabarà venent als serveis d'informació britànics els noms de gent que creu còmplices dels comunistes”

Orwell assegurava que, en l'època d'entreguerres, els partits comunistes eren emissaris directes de la política exterior de Moscou.

Ara corre per la xarxa un article de Paul Preston sobre 'Homenatge a Catalunya', on explica que Orwell no fa bona història. Orwell estava en un grup mal situat i marginat. No se n'adona gaire del que està passant a Barcelona durant els Fets de Maig. A més, és un individu que acabarà venent als serveis d'informació britànics els noms de gent que considera còmplices dels comunistes. Orwell té una història estranya, però ell no és el problema.

...

El problema real és el que passarà aquí durant els Fets de Maig i el que representa el POUM, si tothom que hi ha dintre és gent neta... És clar que el conflicte provocarà una situació tan lamentable com l'assassinat de Nin, a qui executen els serveis secrets soviètics. Però molts cops s'oblida que, per contra, quan es produeix el judici contra la gent del POUM, no s'executarà ningú, no hi haurà cap matança. I, a més, dintre del POUM hi ha certa gent, que per coses que un ha vist i ha llegit, a les seves memòries publicades i no publicades... Com el cas de Gorkín, que no estàs gaire segur de si era una figura gaire neta. És una història complexa. Tota la història de la Guerra Civil a Catalunya ho és, i cal afinar molt bé. Fa poc, em vaig sorprendre amb unes fotografies que havia pres per tot Espanya un membre dels serveis sanitaris britànics. Eren unes imatges de la Festa del Llibre de Barcelona l'any 1938, on es veien les parades de venda. A les fotos es veu gent llegint un exemplar de la Bíblia. Aquí hi havia estands literaris on es venia la Bíblia, mentre que a l'altre bàndol no hi havia ni tan sols parades de llibres.

“Els partits socialdemòcrates aposten per jugar-se el futur en la política parlamentària”

Passant a l'època d'entreguerres, vostè és crític amb la socialdemocràcia, especialment

amb l'alemanya.

Quan finalitza la guerra, la socialdemocràcia alemanya decideix que el comunisme és el seu enemic. El mateix cap militar alemany ho va publicar a les seves memòries: la socialdemocràcia va pactar amb l'Exèrcit alemany per combatre l'extensió del comunisme, donant suport a les salvatjades dels cossos lliures (Freikorps), que massacraven la població. És una crítica fàcil de fer. Posteriorment, crec que el problema serà una confiança excessiva en el tipus de pactes que han estat fent a finals dels anys vint, per exemple, amb la gran indústria, en un moment en què l'economia va molt bé. Quan arribi el canvi, els agafarà totalment desprevinguts. No seran capaços de resistir, s'enfonsaran i deixaran la porta oberta al gir de la gran indústria i l'entrada al poder de Hitler.

Vostè també critica una gran distància entre el discurs revolucionari que mantenien i el pactisme que portaven a terme.

Això ja havia passat abans: és el que provoca la crítica de Marx als programes socialdemòcrates. A finals del segle XIX i començaments del XX, els partits socialdemòcrates aposten per jugar-se el futur en la política parlamentària. Al mateix temps, saben que necessiten mantenir la retòrica revolucionària per conservar el suport dels treballadors que aspiren a forts canvis socials. Un fet que mostra clarament aquest joc és que, dos anys abans de començar la Primera Guerra Mundial, faran un clam contra la guerra imperialista durant el Congrés de Basilea. Cridaran els treballadors a negar-se que els governs imperialistes vagin a la guerra... i, al cap de dos anys, votaran els crèdits de guerra i donaran suport al conflicte, a més de demanar als obrers que no facin vaga i donin suport al Govern. Aquest joc és freqüent en la socialdemocràcia. Aquí mateix tenim un partit que es diu "socialista obrero", i la senyora que volia ser la seva secretària general no ha tingut mai un treball decent, mai no ha treballat per aconseguir-se el sou.

Però ara sí que han deixat enrere el discurs revolucionari.

Sí, perquè van haver de fer el canvi com a conseqüència de la Guerra Freda. Van haver de fer allò d'"abandono Marx", com quan bategen els nens i els diuen "renuncia a Satanàs". Seguir pretenent que la seva política és per a la redempció de les masses... Han renunciat a tot.

"Els fets de Praga van demostrar que el comunisme no tenia capacitat de renovar-se i créixer"

Entrem a la Guerra Freda. Un argument habitual és que gràcies a l'existència de l'URSS, a la por que generava, es van aconseguir millores socials a Europa.

L'argument que jo defenso és que el model de la Revolució Russa havia tingut la transcendència de generar esperances en tots els altres moviments. Per exemple, és molt important el paper que tindrà en l'emancipació colonial. A la vegada, aquesta esperança genera una por i una resistència per part de l'ordre establert. Necessiten mantenir les coses com estan i combatre la influència del comunisme, més que de la Unió Soviètica. El perill és que el comunisme s'estengui a les seves societats. Crearan un aparell de repressió i, a més, promouran una política orquestrada per la CIA que té com a objectiu corrompre la intel·lectualitat nord-americana i europea, fent-li adoptar una actitud netament anticomunista i conservadora.

Al marge dels efectes repressius, també hi haurà un reformisme de la por, és clar. Necessites propaganda de fet: has de permetre —com va passar des de l'etapa de Truman— que la gent obtingui els mateixos avantatges sense necessitat de la violència d'una revolució. Això ajuda a entendre aquells anys feliços —no en el cas espanyol, on hi havia Franco— que van del 1946 al 1975,

en què hi ha més igualtat que mai, els sous milloren, els sindicats tenen força... La por a l'enemic del davant és una de les mecàniques que permeten explicar tot això. Però també és important per comprendre el seu final: el model s'acabarà, per una banda, perquè el fantasma de l'imperi soviètic va perdent força però, sobretot, perquè cau la capacitat revolucionària dels partits comunistes.

A partir de quan?

El Maig del 68 és una prova molt clara: a París, els estudiants pensen que estan ajudant a canviar el món i, per contra, el Partit Comunista i els sindicats diuen als treballadors que tot això s'ha acabat, que cal negociar una millora salarial i que els estudiants han de marxar a fer la revolució a la universitat. D'altra banda, els fets de Praga demostraran que el comunisme no té capacitat de seguir renovant-se i creixent. A partir d'aquell moment, el president Carter, seguit de Reagan i Thatcher, criticaran aquest model, i proclamaran que, per aconseguir el progrés econòmic, cal que els empresaris paguin menys impostos i que es liquidin els sindicats. Amb això s'eliminen els dos elements que poden mantenir una certa igualtat: en primer lloc, la capacitat dels sindicats per negociar condicions de treball i millores salarials; i, en segon, la capacitat dels governs d'obtenir recursos fiscals dels empresaris i de la gent rica, per poder pagar els serveis socials. Si tu perds aquests eixos, ens trobem amb una situació com l'actual, on hi ha uns sindicats dèbils —que no tenen capacitat d'obtenir concessions i resistir una reforma laboral— i uns estats sostinguts —en major mesura— per impostos del tipus de l'IRPF, que paguem entre tots, ja que les càrregues fiscals que paguen els grans empresaris i la banca han quedat reduïdes al mínim. Ets en un moment en què no hi ha cap amenaça contra tot això. En aquell moment, tots crèiem que els pactes posteriors a la Segona Guerra Mundial continuarien. Seguiríem negociant, la producció creixeria, la riquesa es repartiria...; però, desapareguda l'amenaça, tot això es talla. I, aleshores, com ho recuperes? Es poden fer tots els discursos que vulguis; però, si no restableixes els dos eixos que sostenien el model de postguerra, no podràs trencar amb l'actual desigualtat creixent.

“Sóc d'una generació que creia que el curs de la història havia canviat”

Potser els sindicats i partits d'esquerres no van ser conscients del pes que representava la por al comunisme soviètic. No sabien que bona part de la seva força estava basada en aquell temor extern, i que calia preparar-se per viure en un món on no tindrien aquest recurs.

No ho podien entendre. No eren només ells; tots vàrem creure el mateix. Sóc d'una generació que creia que el curs de la història havia canviat. Vam inventar aquesta visió de la història com un progrés continu, on el futur seria democràtic i tindríem capacitat de seguir millorant, de seguir negociant... un futur on els partits comunistes tindrien un paper molt important. El mateix Stalin és el que, en acabar la guerra, diu als partits comunistes europeus que no facin la revolució, que el futur es pot guanyar a través dels mecanismes de la política parlamentària. S'enganyava totalment, perquè els altres no estaven disposats a acceptar-ho: quan arriba el moment, els fan fora dels governs per poder rebre l'ajuda nord-americana. Totes aquestes possibilitats de millorar i negociar van fer que, per exemple, els sindicats nord-americans renunciessin a fer plantejaments polítics. Es van limitar a la negociació, i no van poder plantar cara a les polítiques que vindrien. És la tragèdia, la història de l'èxit i el fracàs dels moviments sindicals. Els sindicats britànics, possiblement els que tenien una tradició més llarga del món, no van fer més que una sola vaga general en tota la seva història, als anys vint, i la van perdre. Només estaven preparats per negociar. Els sindicats de l'Alemanya de Weimar estaven acostumats a pactar, no van estar llestos per llançar la gent al carrer. L'èxit d'aquesta etapa de negociacions i de millores va fer perdre la capacitat de resistència.

Una altra de les esperances de postguerra va ser el suport al dret a l'autodeterminació, que tant els EUA com l'URSS plantejaven en la seva retòrica, però no van secundar de manera efectiva.

Cap dels dos ho va fer. Els soviètics no ho van aplicar mai; només parlaven de llengües, costums... I, d'altra banda, la figuració com a dret dins de l'ONU mai no ha tingut cap aplicació. L'únic cas serà l'equilibri europeu després del 1989, on es produirà un assalt a un Estat constituït, Iugoslàvia. Es tracta d'un esdeveniment molt especial, on s'argumenta que allò no és un Estat, sinó una república federal amb estats diferents. Aquí seran els alemanys els interessats a convertir Eslovènia en un satèl·lit econòmic propi. Trencaran les regles del joc i donaran suport a la independència d'Eslovènia i de Croàcia, sense esperar que decideixi la Unió Europea.

Llegint el seu llibre, sembla que —durant la Guerra Freda— la part més activa fossin els EUA, mentre que l'URSS actuava majoritàriament a la defensiva.

Els americans sabien perfectament —ja ho va dir Eisenhower— que no tenia cap sentit pensar a conquerir l'URSS i la Xina. Els pots esclafar, els pots tirar bombes, però no pots ocupar tot aquell territori, no tens la capacitat. El mateix per a l'altre bàndol. Recordo quan sortien aquelles fantasies a les pel·lícules que els russos conqueririen Amèrica... quan no tenien ni una flota per portar la gent allà. Els japonesos, per exemple, van atacar la Xina, però només en van ocupar unes zones de la costa: no tenien més capacitat. Només volien que el país es rendís. En el cas dels nord-americans, tenien plans per esclafar-ho tot, però no per ocupar. I els russos tenien plans per respondre. Aquest era el perill: que un error provoqués la resposta dels altres. La idea de Khrushxov era tenir bases a la costa de la Xina, amb una sèrie de submarins de míssils atòmics. Mentre una base de míssils la pots destruir, els submarins no saps on són; pots generar por a tot arreu. Però Mao, en aquell moment, no estava per aquestes bromes.

La Xina i l'URSS van ser enemics durant bona part d'aquesta etapa. Però els Estats Units, durant molt de temps, van mantenir la idea que el bloc comunista era monolític. Acadèmics com Hans Morgenthau van intentar-ho desmentir, però se'ls arraconava. Aquesta visió ortodoxa va desembocar en operacions tan desastroses com la guerra del Vietnam.

La por genera molts prejudicis. Truman i Eisenhower no van entendre que el cas de Ho Chi Minh podia ser com el de Tito, és a dir, fonamentalment de nacionalisme. El Vietnam no tindrà el suport de Rússia i de la Xina en un inici, sinó després. Aquesta incomprensió estava generada per la seva pròpia por: el cas més escandalós és el de Johnson, que començarà la guerra, creient-se que hi ha un intent comunista de conquerir tot Àsia. Tenen la idea del monolitisme —la creença que tots aquests moviments vénen de Moscou— i la idea del contagi, que, si un país cau, tots els altres ho faran. Veuen fantasmes pertot arreu.

Però després hi haurà l'etapa de Nixon, que sí utilitzarà en benefici propi les diferències entre la Xina i l'URSS.

Nixon és el primer a adonar-se que les coses es poden fer d'una manera diferent. Pacta amb la Xina, i també està disposat a pactar amb l'URSS. Vol resoldre aquests temes; era una política lògica. Però contra aquesta política de distensió de Nixon actuaran Ford, la CIA de Bush i l'"equip B" de Pipes, argumentant que la distensió és un error immens, ja que existeix una amenaça enorme que acabarà devorant-nos a 300. Són unes forces internes que tenen aquesta por, aquesta obsessió, aquesta incapacitat de veure clar portada a extrems delirants.

“L'èxit de Trump demostra que una gran part de la població està més disposada a fer marxa enrere que endavant”

Una època en què es podia entreveure una possible segona revolució van ser els moviments dels anys seixanta, on els joves van tenir una gran participació. Però, vist en perspectiva, van ser un gran fracàs.

És l'època en la qual vivíem amb aquestes il·lusions, quan als EUA hi havia els 'hippies', els estudiants... Creien que podien canviar la societat, i després van descobrir que era més difícil del que es pensaven. No només per la capacitat repressora de l'Estat, sinó perquè hi havia un conjunt molt ampli de la població que no estava disposada a canviar tan de pressa. Això s'ha vist en les darreres eleccions on ha guanyat Trump: demostra que una gran part de la població està més disposada a fer marxa enrere que a anar endavant. Però, en aquell moment, molta gent hi va creure... Les revolucions sovint comencen als centres de població més desenvolupats, amb la participació de treballadors organitzats i d'estudiants, però costa molt estendre-les al conjunt de la població. Actualment, pots aconseguir que un partit d'esquerres obtingui bons resultats electorals a Madrid, a Barcelona o a València, però costarà molt que obtingui aquests resultats a Lleó, a Zamora o a Galícia.

Deu anys després, als vuitanta, es produirà una revolució islàmica a l'Iran, i l'URSS envairà l'Afganistan, on agafaran força els mujahidins, germen del gihadisme global... Aquí sí que va començar una revolució, en aquest cas reaccionària, que encara es manté.

El conflicte de l'Afganistan no el començaran els russos, sinó els nord-americans, que alimentaran aquesta revolució islàmica perquè Brzezinski està convençut que es tracta d'una força positiva. L'enorme error serà actuar a l'Orient Mitjà, donant suport a Israel, intervenint a l'Iraq... Tots aquests fets provoquen aquesta gran guerra, molt diferent, religiosa, que no saps com acabarà, i que s'alimenta cada dia. Quan es produeix la Primavera Àrab, els EUA l'abandonaran completament. Obama simplement es dedicarà a bombardejar. Amb això només fas que alimentar aquest odi, matant dones i criatures. He llegit una notícia a 'The Guardian' que m'ha alarmat: han condemnat a dos anys de presó el governador de Jakarta per blasfèmia. Això vol dir que a Indonèsia el pes de l'integrisme islàmic està avançant.

Quan, en principi, es plantejaven els països musulmans del Sud-est asiàtic com una zona lliure de radicalisme...

Aquí s'ha creat un problema que serà molt difícil de resoldre. Però això ja ho va dir Andrew Bacevich en un llibre...

Sí, a 'America's war for the Greater Middle East'. La seva tesi és que tot això es va iniciar amb la doctrina Carter, de protegir el petroli de l'Àrabia Saudita a qualsevol preu, fins i tot desplegant tropes a l'Orient Mitjà.

Primer va ser la doctrina Carter, però després vindrà la bogeria de Bush fill, convençut que està lluitant contra el Mal. Era un cristià convers, de joventut de borrarxera i festa, que, quan intenta que els francesos se sumin a la guerra de l'Iraq fa una telefonada famosa on mencionarà textos de la Bíblia.

A l'últim, voldria preguntar-li per la Rússia postsoviètica. L'escriptora Svetlana Aleksíevitx parla d'una continuïtat de l'anomenat "homo sovieticus", autoritari i imperial, encarnat en la figura de Putin. Creu que existeix aquesta prolongació ideològica?

Hi ha una enyorança del temps en què Rússia era un país seriós i respectat. Hi ha problemes de l'etapa posterior a l'URSS que s'han d'explorar, com els retrocessos efectius en els nivells de vida de determinats països de l'Europa de l'Est. Hi ha una certa melancolia que, malgrat com anava de malament tot allò, actualment hi ha coses que encara van pitjor.